

Ferdinand Opll, Heike Krause, Christoph Sonnlechner, *Wien als Festungsstadt im 16. Jahrhundert: Zum kartografischen Werk der Mailänder Familie Angielini*, Wien, Köln ve Weimar: Böhlau, 2017, 578 s.

Kemal Ersenal*

Barut, top ve tüfek teknolojisindeki ilerlemelerle değişen savaş alanı ve bunun neticesinde yükselen merkezîyetçi devletler ekseninde şekillenen Avrupa askeri devrimi, 1960'lardan beri tartışılmalıdır. Bu tartışmaların odak noktalarından bir tanesi de tahkimat ve dolayısıyla kuşatma tekniklerindeki değişimdir. 15. yüzyılın ortalarından itibaren kuşatma savaşlarında kullanılan kinetik kuşatma aletleri yerlerini giderek ateş gücüne dayanan toplara bıraktılar. Ortaçağ kaleleri bu değişim karşısında etkisiz hale geldi ve doğal olarak yeni kuşatma silahlarına karşı koyabilecek tahkimat teknikleri geliştirildi. Ferdinand Opll, Heike Krause ve Cristoph Sonnlechner tarafından hazırlanıp Avusturya Bilim Fonu (FWF) desteğiyle yayınlanan *Wien als Festungsstadt*, 1529'da Osmanlılar tarafından kuşatılan ve Hıristiyanlığın kalesi (s. 150) olarak tanımlanan Viyana'nın, bir müstahkem şehir olarak 16. yüzyılda geçirdiği değişimi inceliyor. Bu incelemenin odak noktasında ise Milanolu bir aile olup Saray Harp Şurası'nda (*Hofkriegsrat*) hizmet etmiş olan askeri mühendis Angielini'lerin çalışmaları yer alıyor (s. 10).

Angielini'lerin çalışmaları, temeli 15. yüzyılın İtalya'sında atılan, tabyalı yeni tahkimat sistemleri üzerine inşa edilmiştir. Macaristan Krallığı'nın ve komşu bölgelerin haritası ile birlikte 50'ye yakın müstahkem kent ve mekanı içeren 246 çizimden oluşan bu çalışmaların, 1560 ve 1570 arasında yapılmış 5 farklı versiyonu bulunmaktadır. Bunların ikisi Viyana ikisi Dresden ve biri de Karlsruhe'de bulunmaktadır (s. 305). Bahsi geçen çalışmaların tamamı Habsburgların Osmanlı İmparatorluğuna karşı oluşturduğu sınır savunma sisteminin bir parçasıdır.

Eser giriş ve sonuç bölümleri haricinde altı ana bölümden oluşmaktadır. Ferdinand Opll'in kaleme aldığı ilk bölümde (ss. 21-86) Angielini'lerin özgeçmişleri, çalışmaları ve bu çalışmaların analizlerine yer verilmiştir. Saray Harp Şurası'nda (*Hofkriegsrat*) tahkimat uzmanı (*Spezialisten für den Festungsbau*) olarak bulunan Milano kökenli Natale ve Nicolo Angielini kardeşler ile Natale'nin oğlu Paolo Angielini, askeri kartografinin erken dönem örneklerini bizlere takdim etmişlerdir (s. 44). Angielini'lerin çalışmaları, Habsburg-Osmanlı doğu sınırının yeniden tahkim edilme çabaları kapsamında, Habsburg tahkimatlarının mevcut durumunu ve yeniden düzenlenmesini içeren bir dizi çizim ve plandan oluşmaktadır. Çalışmaların üretim sürecini anlamlandırabilmemize olanak sağlayan detaylı özgeçmişlerin ardından ilgili arşiv materyallerinin konumu ve mevcut durumları ile ilgili malumat, çalışmaya giriş aşamasında okuyucuya yol gösterici bilgilerle birlikte sunulmaktadır.

Yine Ferdinand Opll'in kaleme aldığı ikinci bölümde (ss. 87-100) ise Angielini haritalarına konu olan çevre incelenmektedir. Bu bölüm Habsburglar ile Osmanlı İmparatorluğu arasında kalan sınır bölgelerinde bulunan bazı tahkimatlar ile ilgili bilgileri içermektedir. Üçüncü bölümde (ss. 101-126) Opll, bugün Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Macaristan, Slovakya, Ukrayna, Romanya ve Avusturya'nın bulunduğu topraklar üzerinde

* kemalarsenal@hotmail.com

kurulu olan Macaristan Krallığı'nı 16. yüzyıl haritalarıyla incelemektedir. Buna ek olarak Habsburg haritacılığı ile diğer uluslararası örnekler karşılaştırılmıştır. Angielini'lerin çalışmaları dönemin askeri mimari gelişmelerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Nitekim tahkimat teknolojisindeki gelişme de barut ve ateşli silah teknolojisindeki gelişme ile aynı doğrultuda ilerlemiştir. Ortaçağ kale mimarisi, büyük ölçüde 1980'lere kadar tarihsel araştırmanın ilgi odağındaydı. Macaristan tahkimatları haricinde, Rönesans savunma sistemleri ile ilgili pek çalışma bulunmamaktaydı (s. 127). Yeni tahkimat mimarisinin ve dolayısıyla tahkimat planlarının gelişimi, Angielini'lerin bu kapsamdaki önemi ve tahkimat mimarisinin öğeleri, dördüncü bölümde Opll tarafından kısaca incelenmiştir (ss. 127-145).

Beşinci bölümde (ss. 147-220) kitabın ortak yazarlarından Heike Krause, 1529 Kuşatması'ndan 1560'lara kadar Viyana Kalesi'nde yapılan modern tahkimatların üç farklı yapı aşamasını oldukça detaylı şekilde incelemektedir. Yine beşinci bölümde, bir müstahkem şehrin hangi aşamalardan geçilerek meydana getirildiğini; Christoph Sonnlechner'in merceğiyle dönemine göre oldukça büyük ölçekli ve masraflı olan bu tarz inşa girişimlerinin çevresel ve iklimsel faktörler tarafından nasıl etkilendiğini de görebilmekteyiz. Küçük Buzul Çağı'nın yol açtığı zorlaştırıcı etkenler dolayısıyla belli başlı tabyalar, kale bedeni ve hendeklerin inşası esnasında yaşanan zorlukların ayrı ayrı incelemeleri, bir müstahkem şehrin nasıl inşa edildiğine dair aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır.

Christoph Sonnlechner ve Heike Krause birlikte kaleme aldıkları altıncı bölümde (Ss. 221-304), Angielini planları ile tabya, kale bedeni, hendek gibi müstahkem yapı unsurlarını ve şehir içerisinde bulunan bazı sivil yapıları, yazılı kaynaklar ve arkeolojik buluntular ışığında detaylıca incelemektedir. Yazarlar bu bölümde planların biraz idealize edilerek çizildiği sonucuna varmakla birlikte oldukça detaylı çizimlerin, müstahkem şehrin yapısı ve fonksiyonuna dair kapsamlı bilgi sunduğunu dile getirmektedir.

Kitabın sonuç bölümü esasen eserin Almanca ve İngilizce özetinden ibarettir. Kitabın sonunda bulunan İngilizce özet (s. 308), Almanca bilmeyen okuyucuların kitabın kapsamı konusunda bilgi edinmesi açısından kolaylaştırıcı bir ekleme olmuştur. Sonucu takip eden bölümde eserde ayrıntılı olarak incelenen harita ve planların tıpkıbasımlarına yer verilmiştir (ss. 313-324). Kitapta ayrıca oldukça kapsamlı bir ek listesi yer almaktadır. Bu ekler arasında, arşiv ve kütüphanelerde bulunan Angielini'lere ait haritalar ve bunlarla ilgili literatür; Angielini haritalarında geçen adlarının karşılaştırmasını içeren bir tablo; 16. yüzyılda Habsburg emrinde çalışan İtalyan mühendislerin bir listesi ve bunların Osmanlı-Habsburg sınırına dair çalışmaları; 15. ve 16. yüzyıllardaki müstahkem şehir planları ve bunların çizerlerine ait bilgiler ve 15.-18. yüzyıllar arasında çizilmiş Viyana planlarına yer verilmiştir. Eserin sonunda ise terimler için hazırlanmış bir sözlükçe ile kısaltmalar ve son olarak gerek haritacılık, gerek askeri mühendislik, gerekse Osmanlı-Habsburg sınırı araştırmalarında yol gösterebilecek nitelikte oldukça kapsamlı bir kaynakça yer almaktadır.

Angielini'lerin, 16. yüzyılın tipik mühendis örgütlenmeleri şeklinde olduğu gibi, aile içi bir yapı kurdukları aşikardır. Ortaya koydukları çalışmaların belli bir zaman aralığını kapsaması ve detay dereceleri, planlar üzerinden müstahkem şehirlerin değişimini incelemeyi mümkün kılar. Ferdinand Opll, Heike Krause ve Cristoph Sonnlechner birlikte kaleme aldıkları bu eserlerinde oldukça detaylı bir inceleme yaparak, Viyana özelinde 16. yüzyıldaki tabyalı müstahkem şehirlerin inşası ile ilgili teknik ve bürokratik detaylar hakkında kapsamlı bilgiler sunuyorlar. Her bir arşiv kaynağının detaylı künyelerinin verilmiş olması diğer araştırmacılar için kolaylık sağlamaktadır. Geniş kaynakçası, ayrıntılı dipnotları ve bölümlendirmesiyle eser okuyucuya kolayca bilgiye erişim sağlamaktadır. Eser içerisinde külliyatlı bir yer tutan ek kısmı okuyucu için oldukça faydalı bilgiler sunmaktadır. Eserin dilinin biraz ağıdalı olması ve bir kısım planların eser içerisinde verilmemesi okuyucuya biraz zorluk çıkarsa da mevcut haliyle bunlar göz ardı edilebilecek durumdadır.

Bu önemli kitabın internet üzerinden açık erişime¹ açılmasıyla dünyada ve Türkiye'de akademik çalışmalarda daha hızlı bir etki göstermesi beklenebilir.

¹ Bkz. <http://www.boehlau-verlag.com/978-3-205-20210-3.html>